

Asia: VN/13190/2020

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä: pakkokeinolain muutostarpeet

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausuntonne yleisesti mietinnöstä

Tuomioistuinvirasto pitää mietinnön tavoitteita pakkokeinolain selventämisestä sekä pakkokeinoasioitten käsittelyn tehostamisesta oikeusturvanäkökohdat huomioon ottaen kannatettavina. Myös muutokset, joiden tarkoituksena on parantaa pakkokeinon kohteena olevien henkilöiden perusoikeussuojaa, ovat kannatettavia.

Tuomioistuinvirasto keskittyy lausunnossaan arvioimaan mietinnössä erityisesti ehdotettujen muutosten resurssivaikutuksia tuomioistuinten kannalta.

Tuomioistuinten kannalta mietinnössä on ehdotettu useita tarpeellisia uudistuksia, jotka selkiinnyttävät vallitsevaa oikeustilaa ja tehostavat tuomioistuinten työtä. Mietinnössä on ehdotettu uudistuksia, joilla tuomioistuimet voivat kohdistaa resurssiaan tehokkaammin sellaisten asioiden käsittelyyn, jotka sitä enemmän vaativat, oikeusturvanäkökohdat huomioon ottaen. Osa ehdotuksista voisi toteutuessaan vähentää tuomioistuinten työtä, osa sen sijaan saattaisi työmäärää jossakin määrin lisätä.

Mietinnössä on sekä työmäärää vähentäviä että niitä lisääviä ehdotuksia ja on välttämätöntä, että asian valmistelun edetessä arvioidaan pakkokeinokohtaisesti muutosehdotuksen vaikutukset tuomioistuinten resursseihin.

Siltä osin kuin muutokset lisäävät tuomioistuinten työtä, on tärkeää, että muutos otetaan huomioon myös tuomioistuinten resursseissa. Muutosten vaikutuksia resurssinäkökulmasta on myös syytä seurata mahdollisten muutosten voimaantulon jälkeen.

Tämän lisäksi on selvitettävä, mitä muutostarpeita ehdotettavat muutokset aiheuttaisivat toteutuessaan tietojärjestelmille. Erityisesti tämä koskee ehdotettua pakkokeinolain 10 luvun muutosta, jossa aikaisempi yksilöityyn telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen kohdistunut telekuuntelu- tai televalvontalupa muutettaisiin henkilösidonnaiseksi.

Yleisellä tasolla Tuomioistuinvirasto toteaa lisäksi, että tuomioistuinlaitoksen perusrahoituksen puutteellisuuden vuoksi kaikkien tuomioistuinten toimintaan jollakin tapaa vaikuttavien lainsäädäntöuudistusten vaikutusten arviointi ja seuranta ovat ensiarvoisen tärkeitä. Vaikka yksittäisen uudistuksen arvioitaisiin lisäävän tuomioistuinten työmäärää vain vähän, on otettava huomioon, että uudistusten tosialliset vaikutukset saattavat poiketa merkittävästikin arvioituista. Lisäksi tulisi kiinnittää huomioita useiden uudistusten kokonaisvaikutuksiin. Varsin usein yksittäisen uudistuksen arvioidaan vaikuttavan tuomioistuinten työmäärään ja resurssitarpeisiin vain vähän. Tällöin jää usein huomaamatta, että useiden eri aikoina toteutettujen yksittäisten uudistusten kokonaisvaikutus saattaa olla varsin huomattava. Tuomioistuinlaitoksen niukasta perusrahoituksesta johtuen useat pienetkin tuomioistuinten työmäärää lisäävät uudistukset kuormittavat tuomioistuimia tosiasiallisesti merkittävästi ja pidentävät tuomioistuinten käsittelyaikoja entisestään.

2. Lausuntonne pakkokeinolain 2 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Tuomioistuinvirastolla ei ole ehdotetusta muutoksesta lausuttavaa.

3. Lausuntonne pakkokeinolain 3 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Ehdotusta siitä, että syytteen nostamista koskevan määräajan pidentämistä koskeva asia voitaisiin jatkossa ratkaista kansliassa ilman istuntokäsittelyä, on pidettävä kannatettavana. Menettely tehostaisi tuomioistuinten työtä tuomioistuinten voidessa ratkaista asiat, joissa oikeusturva ei edellytä istuntokäsittelyä, kirjallisessa menettelyssä.

Ehdotusta siitä, että käynnissä olevalla mielentilatutkimuksella on merkitystä vangitsemisasian uudelleen käsittelyn kannalta vain sen vastaajan osalta, jonka mielentilan tutkimisesta on kysymys, on pidettävä kannatettavana. Ehdotus selkiyttää sääntelyä.

4. Lausuntonne pakkokeinolain 4 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Mietinnössä ehdotetaan uudistettavaksi kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpitoa koskevaa sääntelyä. Voimassa olevan oikeustilan on katsottu olevan tietyin osin tulkinanvarainen, jonka vuoksi lainsäädännön selkiennyttämisestä on pidettävä perusteltuna.

Ehdotetulla muutoksella, jossa yhteydenpitoa voitaisiin rajoittaa erityisen painavista syistä yleisesti muiden henkilöiden kanssa nimeämättä henkilöitä, voi olla tuomioistuinten työmäärää lisääviä vaikutuksia. Ehdotuksen myötä tuomioistuinten tulisi perustella ratkaisunsa aikaisempaa tarkemmin. Yhteydenpidon rajoittamista koskeva asia saattaisi edellyttää myös aikaisempaa perusteellisempaa käsittelyä pakkokeinoasian istunnossa, jolloin myös istunnon kesto saattaa jossakin määrin pidentyä.

Onko edellisessä kappaleessa tarpeetonta toistoa? Asiasisältö kuitenkin OK: Muutos vaikuttaa sekä asian käsittelyyn, että ratkaisun perusteluun. Molemmissa muutos tulee aiheuttamaan jonkin verran lisää työtä.

Mietinnössä on ehdotettu, että nimeämättömään tahoon määrätty yhteydenpidon rajoittaminen koskeva asia olisi voimassa enintään 60 päivän ajan vapaudenmenetyksen alkamisesta. Määräaikaa voitaisiin kuitenkin pidentää 30 päivällä kerrallaan. Yhteydenpidon rajoittamisen keston arviointi muodostuisi toteutuessaan uudeksi pakkokeinoasioiden asiaryhmäksi, joka lisäsi tuomioistuinten työtä etenkin laajoissa rikoskokonaisuuksissa. Ehdotettu työmäärän kasvu ja sen edellyttämät lisäresurssit on otettava valmistelussa huomioon.

5. Lausuntonne pakkokeinolain 5 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Tuomioistuinvirasto pitää ehdotettuja muutoksia kannatettavina. Muutosesitys siitä, että pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi päättää matkustuskiellon sisällön muuttamisesta matkustuskieltoon määrätyn suostumuksella voisi toteutuessaan jossakin määrin vähentää tuomioistuinten työmäärää.

6. Lausuntonne pakkokeinolain 6 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Mietinnössä on ehdotettu, että vakuustakavarikon kumoamista koskevaa määräaikaa voitaisiin pidentää enintään vuosi kerrallaan tai että takavarikko voitaisiin määrätä olemaan voimassa toistaiseksi. Määräajan pidentämistä koskeva asia voitaisiin tietyn edellytyksin ratkaista ilman istuntokäsittelyä. Vakuustakavarikkoa koskevia muutosedotuksia koskien menettelyä, määräaikoja, voimassaoloa ja kumoamista sekä menettelyn yhdenmukaistamista 7 luvun takavarikkoasioiden kanssa on pidettävä perusteltuina. Ehdotus vapauttaisi tuomioistuinten resursseja niihin asioihin, jotka riitaisia tai muutoin edellyttävät suurempaa työmäärää. Menettely myös tehostaisi tuomioistuinten työtä tuomioistuinten voidessa ratkaista asiat, joissa oikeusturva ei edellytä istuntokäsittelyä, kirjallisessa menettelyssä.

Ehdotusta siitä, että määräajan pidentämistä koskeva pyyntö tulisi tehdä viimeistään kahta viikkoa ennen määräajan päättymistä nykyisen viikon sijasta, voidaan katsoa helpottavan tuomioistuinten työtä, kun mahdollisen istunnon järjestämiseen sekä asian valmistautumiseen olisi enemmän aikaa.

Tuomioistuinten työtä helpottaa myös se, että määräaika voitaisiin jatkossa pidentää nykyisen neljän kuukauden sijasta enintään vuosi kerrallaan tai takavarikko voitaisiin määrätä olemaan voimassa toistaiseksi.

7. Lausuntonne pakkokeinolain 7 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Vakuustakavarikkoa ja takavarikkoa koskevan sääntelyn yhtenäistäminen on perusteltua. Näiden lisäksi Tuomioistuinvirasto viittaa mietinnössään todettuun mahdolliseen työmäärän kasvuun koskien pakkokeinolain 7 luvun 21 §:n muutosesitystä. Työmäärän kasvu ja sen edellyttämät lisäresurssit on otettava valmistelussa huomioon. Muutoin Tuomioistuinvirasto viittaa kohdassa 6 lausumaansa.

8. Lausuntonne pakkokeinolain 8 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Sääntelyn saattaminen Korkeimman oikeuden ratkaisuiden mukaisiksi on peruste muutoksille. Esitys voi lisätä tuomioistuimiin käsiteltäväksi tulevien asioiden määrää. Työmäärän kasvu ja sen edellyttämät lisäresurssit on otettava valmistelussa huomioon. Tuomioistuinvirasto pitää muutosehdotusta perusteltuna.

9. Lausuntonne pakkokeinolain 9 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Tuomioistuinvirastolla ei ole ehdotetusta muutoksesta lausuttavaa.

10. Lausuntonne pakkokeinolain 10 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Mietinnössä ehdotetaan, että telekuuntelu- ja televalvontalupaa koskeva sääntely muutetaan teleosoite- tai telepäätekohtaisuuden sijaan henkilösidonnaiseksi. Telekuuntelun perusterikoksia myös ehdotetaan laajennettavaksi uusilla rikosnimikkeillä, jolloin telekuuntelua voitaisiin hakea useamman rikoksen selvittämisessä. Lisäksi mietinnössä ehdotettu muutoksia voimassaoloaikaa koskevaan sääntelyyn.

Mietinnössä ehdotetaan, että pakkokeinolain 10 luvun mukaisia lupia koskevissa vaatimuksessa ja päätöksessä ei enää lueteltaisi erikseen kaikkia niitä laitteita tai osoitteita, joita vaatimus tai päätös koskee, vaan tuomioistuin voisi myöntää luvan epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä laitteeseen osoitteita tai laitteita yksilöimättä. Tällöin lupaa ei olisi tarvetta erikseen hakea jokaiselle epäillyn laitteelle tai osoitteelle, jotka ilmenevät esimerkiksi luvan myöntämisen jälkeen.

Uudistuksen voidaan olettaa jossain määrin vähentävän tuomioistuinten työmäärää, kun lupia uusiin numeroihin tai laitteisiin ei olisi tarvetta edes kirjallisessa prosessissa käsitellä. Ehdotus on tältä osin kannatettava.

Aikaisemmin on tuomioistuimet ovat pakkokeinolain 10 luvun mukaisia lupia myöntäessään arvioineet ne perusteet, joilla tietty liittymä on oletettavasi ollut rikoksesta epäillyn käytössä ja perusteet on kirjattu vaatimukseen sekä päätökseen. Muutoksen jälkeen harkinta jää yksin esitutkintaviranomaiselle. Oikeusturvan ja valvonnan näkökulmasta on tärkeää, että harkinnan perusteet tulevat asianmukaisesti dokumentoiduksi, myös uuden liittymän tai laitteen lisäämisestä telekuuntelun- tai valvonnan piiriin.

Telekuuntelun perusterikoksia koskevan laajennuksen voidaan katsoa olevan perusteltu. On oletettavaa, että telekuunteluun oikeuttavien perusterikosten kasvaessa neljällä uudella rikosnimikkeellä (törkeä pahoinpitely, törkeä tietoliikenteen häirintä, törkeä tietojärjestelmän häirintä ja törkeä ampuma-aserikos), myös tuomioistuimille tehtävien vaatimusten määrä kasvaa. Tuomioistuinten kasvava työmäärä on otettava huomioon lisääntyvänä resurssitarpeena.

Asiaa valmisteltaessa on myös vaikutukset tietojärjestelmiin. Nykyisin telepakkokeinojen käsittelyssä pakkokeinojen kohteena olevilla liittymillä on keskeinen rooli sekä poliisin että tuomioistuinten tietojärjestelmissä. Ehdotetut muutokset saattavat siten edellyttää merkittäviä rakenteellisia muutoksia tietojärjestelmiin.

Mietinnössä ehdotettu 5 §:n 2 momentin täsmennys luvan alkamishetkestä on tarpeellinen selvennys, joka yhtenäistää tältä osin vaihtelevaa oikeuskäytäntöä.

Mietinnössä ehdotetun suostumusperusteisen televalvonnan (uusi 7 §:n 2 momentti) osalta Tuomioistuinvirasto arvio, että tuomioistuimissa voi ilmetä jonkin verran tulkinnanvaraisia tilanteita edellytysten osalta. Tulkinnanvaraiset tilanteet lisäävät tuomioistuinten työmäärää.

11. Lausuntonne pakkokeinolain 11 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Tuomioistuinvirastolla ei ole ehdotetusta muutoksesta lausuttavaa.

12. Lausuntonne oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 16 §:n muuttamisesta perusteluineen

Tuomioistuinvirastolla ei ole ehdotetusta muutoksesta lausuttavaa.

13. Lausuntonne rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 16 §:n muuttamisesta perusteluineen

Tuomioistuinvirastolla ei ole ehdotetusta muutoksesta lausuttavaa.

14. Lausuntonne rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetun lain 13 §:n muuttamisesta perusteluineen

Tuomioistuinvirastolla ei ole ehdotetusta muutoksesta lausuttavaa.

15. Lausuntonne rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 19 §:n muuttamisesta perusteluineen

Tuomioistuinvirastolla ei ole ehdotetusta muutoksesta lausuttavaa.

16. Lausuntonne rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 31 ja 58 §:n muuttamisesta perusteluineen

Tuomioistuinvirastolla ei ole ehdotetusta muutoksesta lausuttavaa.

17. Lausuntonne tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain muuttamisesta perusteluineen

Tuomioistuinvirastolla ei ole ehdotetusta muutoksesta lausuttavaa.

18. Lausuntonne sellaisista mahdollisista pakkokeinoja koskevan lainsäädännön muutostarpeista, joita mietinnössä ei ehdoteta

Tuomioistuinvirastolla ei ole ehdotetusta muutoksesta lausuttavaa.

Jaakkola Riku
Tuomioistuinvirasto

Grönqvist Inka
Tuomioistuinvirasto